

Institutionen för diakoni, kyrkomusik och teologi

Icke språklig uppsats i bibelvetenskap, C - nivå

Gamla testamentets exegetik, 15 hp

Emilie Nyman

VT 2022

Handledare: Camilla von Heijne

Examinator: Mats J. Hansson

Utvisandet ur Eden i Genesis 3, en myt om synd, straff och fall?

En komparativ analys med feministiska förtecken av tolkningen av det s.k. ”syndafallet” i ett urval moderna judiska och kristna bibelkommentarer.

Engelsk titel

The Expulsion From the Garden of Eden in Genesis 3, A Myth about Sin, Punishment and Fall?

A Comparative Analysis with Feminist Connotations of the Interpretation of the so-called "Fall" in a Selection of Modern Jewish and Christian Bible Commentaries.

Abstract

Examining biblical texts is a constant work of interpretation and there is no doubt that there are different layers of filters. The person who writes and the person who reads the written text are affected by a filter of some kind. Being aware of one's own filter and having an understanding of the context of the text when it was edited as well as its development over time is necessary in the work of interpretation. Problems arise, however, when the exegete who interprets the text wears an unconscious and unspoken filter that colours the interpretation in an unreflective way. If the exegete has a great influence, these unconscious filters can be passed on without being examined or reflected on.

The story in Genesis 2-3 about the Garden of Eden and the expulsion from it is one of the most reinterpreted texts in the entire Hebrew Bible. During early Judaism and early Christianity, however, most Rabbis and Church Fathers interpreted the myth from a patriarchal view on women where sin, guilt and death were at the centre of what the myth was about. Therefore, it was refreshing to come across the Jewish feminist researcher Lyn Bechtel's interpretation of the myth in her article "Rethinking the interpretation of Genesis 2.4B-3.24" in the anthology *A Feminist Companion to Genesis* edited by Athalya Brenner in 1997 with its absence of the theme of the Fall. Instead, according to her interpretation, the myth is about an entirely positive transition from being a child to becoming an adult, about the natural phase when children free themselves from their parents and then manage in the world on their own.

This essay aims to compare four modern Jewish and Christian Bible commentaries with Lyn Bechtel's contrasting view of what the myth might be about. Through this comparison, the essay aims to discover possible filters which the exegete can be assumed to be coloured by in an unspoken way. The essay is a reception historical comparative analysis in which the biblical commentaries way of dealing with selected interpretive problems, from the essay's feminist perspective, is compared with how the Jewish feminist researcher Lyn Bechtel does the same in her contrasting view of the myth. The interpretation problems specifically studied are the theme of the

fall, the role of the serpent and the view on the man and woman's relationship to each other. The aim is to disclose unspoken filters and thereby start a process of awareness that hopefully opens up to a theology liberated from old traditional patriarchal Judeo-Christian filters.

Sammanfattning

Att undersöka bibelns texter är ett ständigt tolkningsarbete och att det förekommer olika lager av filter råder det ingen tvekan om. Den som skriver och den som läser den skrivna texten är påverkad av ett raster av något slag. Att vara medveten om sitt eget filter, att ha förståelse för textens sammanhang när den redigerades samt dess utveckling under tidens gång är nödvändigt i tolkningsarbetet. Problem uppstår däremot när exegeten som tolkar texten bär på ett omedvetet och outtalat filter som färgar tolkningen på ett oreflekterat sätt. Har exegeten stort inflytande kan dessa omedvetna filter föras vidare utan att bli granskade eller reflekterade över.

Berättelsen i Genesis 2- 3 om Edens Lustgård och utvisandet därifrån är ett av de mest omtolkade texterna i hela den hebreiska bibeln. Under den tidiga judendomen och den tidiga kristendomen har flertalet rabbiner och kyrkofäder dock tolkat myten utifrån en patriarkal kvinnosyn där synd skuld och död stått i centrum för vad myten handlar om. Därför var det uppfriskande att komma över den judiska feministforskaren Lyn Bechtel's tolkning av myten i sin artikel "Rethinking the interpretation of Genesis 2.4B-3.24" i antologin *a Feminist Companion to Genesis* redigerad av Athalya Brenner med sin avsaknad av syndafallstemat. Istället handlar myten enligt hennes tolkning om en alltigenom positiv övergång från att vara barn till att bli vuxen, om den naturliga fasen när barn gör sig fria från sin förälder för att sedan klara sig ute i världen på egen hand.

Denna uppsats syftar till att jämföra fyra moderna judiska samt kristna bibelkommentarer med Lyn Bechtel's kontrasterande syn på vad myten kan tänkas handla om. Genom denna jämförelse syftar uppsatsen till att upptäcka tänkbara filter vilka exegeten kan tänkas vara färgad av på ett outtalat sätt. Uppsatsen är en receptionshistorisk komparativ analys där bibelkommentarernas sätt att ta sig an utvalda tolkningsproblem, utifrån uppsatsens feministiska perspektiv, jämförs med hur den judiska feministforskaren Lyn Bechtel gör detsamma i sin kontrasterande syn på myten. De tolkningsproblem som särskilt studeras är; syndafallstemat, synen på ormen samt synen på mannens och kvinnans relation till varandra. Syftet är att synliggöra outtalade filter och därigenom starta en medvetandeprocess som förhoppningsvis öppnar upp för en teologi befriad från gamla traditionella patriarkala judekristna filter.

Nyckelord

Edens Lustgård

Det så kallade syndafallet

Receptionshistorisk komparativ analys

Feministiskt synsätt

Patriarkalt synsätt

Innehållsförteckning

<i>Engelsk titel</i>	2
<i>Abstract</i>	2
<i>Sammanfattning</i>	4
<i>Nyckelord</i>	4
1. Inledning	7
1.1 Inledande presentation.....	7
1.2 Presentation av aktuella perikoper i tre olika bibelöversättningar.....	8
1.3 Metod, teori och frågeställningar.....	9
1.4 Förklaring av begrepp.....	10
1.5 Syfte och mål.....	11
1.6 Avgränsning och material.....	12
2. Perikopernas kontext	13
2.1 Genre och stil.....	13
2.2 Närkontext till aktuella perikoper.....	13
3. Analys av texten och dess tolkningsproblem	14
3.1 Tolkningsproblem i aktuella perikoper.....	14
3.2 Tolkningsproblem i närkontext till aktuella perikoper.....	16
3.3 Lyn Bechels tes i artikeln “Rethinking the Interpretation of Genesis 2.4B-3.24”, i <i>A Feminist Companion to Genesis</i> (red. Athalya Brenner, 1997)	17
3.4 Analys av ”Rethinking the Interpretation of Genesis 2.4B-3.24”, Lyn Bechtel, 1997.....	21
4. Presentation av bibelkommentarer	22
4.1 <i>Word Biblical Commentary Genesis 1-15</i> , 1987, Gordon Wenham.....	22

4.2 <i>Genesis A Commentary</i> , 1972, Gerard von Rad.....	25
4.3 <i>Bereishis /Genesis, A New Translation with Commentary Anthologized from Talmudic, Mdrashic and Rabbinic sources</i> , 1986, Meir Zlotowitz	28
4.4 <i>The Torah, A Women's Commentary</i> , 2008, (red.) Tamara Cohn Eskenazi, and Andrea L. Weiss	30
5. Analys och jämförelse med Lyn. Brechtel's tes.....	33
5.1 Komparativ analys av <i>Word Biblical Commentary, Genesis 1-15</i> , 1987, Gordon Wenham.....	33
5.2 Komparativ analys av <i>Genesis A Commentary</i> , 1972, Gerard von Rad.....	35
5.3 Komparativ analys av <i>Bereishis/Genesis</i> , 1989, Meir Zlotowitz.....	37
5.4 Komparativ analys av <i>The Torah, A Women's Commentary</i> , 2008, (red.) Tamara Cohn Eskenazi och Andrea L. Weiss.....	38
6. Avslutande sammanfattning och slutreflektion.....	40
6.1 Sammanfattning av jämförelserna.....	40
6.2 Slutreflektion.....	42
7. Källor och litteraturförteckning.....	43

1. Inledning

1.1 Inledande presentation

Att läsa bibelns texter och försöka förstå vad den ”ursprungliga författaren” kan ha menat är alltid en tolkningsfråga. Ingen har svaret. Texterna har redigerats, omtolkats, översatts och transkriberats i omgångar under århundraden. Redigeringarna och översättningarna som gjorts under tidens lopp är påverkade av just den tidens rådande kultur och synsätt. Att undersöka bibelns texter är ett ständigt tolkningsarbete och att det förekommer olika lager av filter råder det ingen tvekan om. Uppsatsens författare exempelvis är medveten om sitt eget filter som kristen feminist och därmed ledd av drivkraften att genomskåda och medvetandegöra bibelkommentarer vilka är påverkade av en patriarkal kvinnosyn. Den som skriver och den som läser den skrivna texten är således påverkad av ett raster av något slag. Att vara medveten om sitt eget filter och ha en förståelse och kunskap om textens sammanhang när den redigerades samt dess utveckling under tidens gång är nödvändigt i tolkningsarbetet. Problem uppstår däremot när exegeten som tolkar texten bär på ett omedvetet och outtalat filter som färgar tolkningen på ett oreflekterat sätt. Har exegeten stort inflytande kan dessa omedvetna filter föras vidare utan att bli granskade eller reflekterade över.

Under mitt arbete under kursen i GT Bibelvetenskap fastnade jag för myten om Edens Lustgård och hur begreppen synd och skam inom kristendomen - som ofta tyvärr drabbat kvinnan på ett negativt sätt - kan härledas till patriarkala judekristna filter av tolkningen av just denna myt. Jag kom över den judiska feministforskaren Lyn Bechel's syn på myten i sin artikel ”Rethinking the interpretation of Genesis 2.4B-3.24” i antologin *A Feminist Companion to Genesis* redigerad av Athalya Brenner 1997 och fann den uppiggande med sin avsaknad av syndafallstemat. Mytens ursprungsmening rörde sig istället om det naturliga utvecklingsstadiet i livet från barn till vuxen. En följdfråga i mitt huvud uppkom; hur hade kristendomens utveckling sett ut om Paulus i Romarbrevet inte läst Adam och kvinnans trots mot Gud som ett syndafall utan istället lyft fram ett naturligt och positivt vuxenblivande? Denna fråga är naturligtvis för stor att undersöka i en C-uppsats men vi kan ha den i bakhuvudet innan vi strax analyserar två kristna samt två judiska moderna bibelkommentarer kring utvisandet ur Edens lustgård med Bechtel's tes som bakgrund.

1.2 Presentation av aktuella perikoper i tre olika bibelöversättningar

De aktuella perikoperna som står i fokus för denna uppsats är Genesis 3:9-12, 16-17, 20-21, 23-24. Avgränsningen beror på att dessa områden särskilt berör tolkningsproblemen vilka uppsatsen analyserar, se vidare nedan. Texten lyder som följer i tre olika bibelöversättningar:

Bibel 2000, Genesis 3:9-13, 16-17, 20-21, 23-24

Överskrift: ”**Människans olydnad och straff**”

⁹Men **Herren Gud** ropade på mannen: Var är du? ¹⁰Han svarade: Jag hörde dig komma i trädgården och blev rädd eftersom jag är naken, och så gömde jag mig. ¹¹Herren Gud sade; Vem har talat om för dig att du är naken? Har du ätit av trädet som jag förbjöd dig att äta av? ¹²Mannen svarade: **Kvinnan som du har ställt vid min sida**, hon gav mig av trädet och jag åt.”(Gen.3:9-12)

¹⁶Till kvinnan sade han: Stor skall jag göra din möda när du är havande, med smärta skall du föda dina barn. Din man skall du åtrå och han skall råda över dig.¹⁷...förbannad skall marken vara för din skull”(Gen 3:16-17)

²⁰Mannen gav sin hustru namnet Eva, ty hon blev moder till allt som lever. ²¹Herren Gud gjorde kläder och skinn åt mannen och kvinnan och klädde dem” (Gen 3:20-21)

²³Och Herren Gud förvisade **människan** från Edens Lustgård och lät **henne** bruka jorden varav hon var tagen. ²⁴Han drev ut **människan**, och öster om Edens Lustgård satte han keruberna och det ljungande svärdet att vakta vägen till Livets träd” (Gen 3:23-24).

Bibeln eller den Heliga skrift, 1917, Genesis 3:9-12, 16-17, 20-21, 23-24

Överskrift: **Syndafallet**

⁹Men **Herren Gud** kallade på mannen och sade till honom; ”Var är du?” ¹⁰Han svarade: ”Jag hörde dig i lustgården; då blev jag förskräckt, eftersom jag är naken; därför gömde jag mig.”¹¹Då sade han ” Vem har låtit dig förstå att du är naken? Har du icke ätit av det träd som jag förbjöd dig att äta av? ” ¹²Mannen svarade: ”**Kvinnan som du har givit mig till att vara med mig**, hon gav mig av trädet, så att jag åt.” (Gen.3:9-12)

¹⁶Och till Kvinnan sade han: ”Jag skall låta dig utstå mycket vedermöda, när du bliver havande; med smärta skall du föda dina barn. Men till din man skall din åtrå vara, och han skall råda över dig. ¹⁷... därför vare marken förbannad för din skull med vedermöda skall du nära dig av den i alla dina livsdagar; ” (Gen.3:16-17)

²⁰ Och mannen gav sin hustru namnet Eva, ty hon blev moder åt allt levande. ²¹Och Herren Gud gjorde åt Adam och hans hustru kläder av skinn och satte på dem”. (Gen.3:20-21)

²³ Och Herren Gud förvisade **honom** ur Edens Lustgård, för att han skulle bruka jorden, varav han var tagen. ²⁴Och han drev ut **mannen**, och satte öster om Edens lustgård keruberna jämte det ljungande svärdets lågor, för att bevaka vägen till Livets träd.(Gen.3:23-24)

Holy Bible Reversed Standard Version 1952, Genesis 3:9-13, 16-17, 20-21, 23-24

Overview: The Fall of man

⁹But the **Lord God** called to the man, and said to him "Where are you?" ¹⁰And he said, "I heard the sound of thee in the garden and I was afraid because I was naked; and I hid myself." He said, "Who told you that you were naked? Have you eaten of the three of which I commanded you not to eat?" ¹²The man said, "**The woman whom you gavest to be with me**, she gave me fruit of the tree, and I ate." ...(Gen:9-12)

¹⁶To the woman he said; "I will greatly multiply your pain in childbearing; in pain you shall bring forth children, yet your desire shall be for your husband, and he shall rule over you". ¹⁷And to Adam he said, "Because you have listened to the voice of your wife, and have eaten of the tree pf which I commanded you, "You shall not eat of it", cursed is the ground because of you..." (Gen 3:16.17)

²⁰The man called his wife's name Eve, because she was the mother of all living. ²¹And the Lord God made for Adam and for his wife garments of skins, and clothed them."(Gen 3:20-21)

²³...therefore the Lord God sent **him** forth from the garden of Eden to till the ground from which he was taken. ²⁴He drove out **the man**; and at the East of the garden of Eden he placed the cherubim, and a flaming sword which turned every way, to guard the way to the tree of life".(Gen 3:23-24)

Obs: Fetstil är markerad av uppsatsens författare.

1.3 Metod, teori och frågeställningar

Receptionshistorisk komparativ analys

Detta är en icke-språklig uppsats som studerar olika tolkningar av de aktuella perikoperna. Metoden är att göra en komparativ analys där fyra moderna bibelkommentarer publicerade mellan 1972 och 2008 studeras och sedan jämförs med Lyn Bechtel's tolkning. Utifrån uppsatsens feministiska filter har olika tolkningsproblem valts ut gällande tolkningen av myten om Edens Lustgård och det så kallade syndafallet. Tolkningsproblemen kommer att presenteras mer ingående nedan, men de berör framför allt syndafallsproblematiken, synen på ormen, samt kvinnans och mannens ställning gentemot varandra. Den övergripande frågan är att undersöka om det i de olika valda

kommentarerna föreligger uttalade filter vilka färgar tolkningarna av perikoperna och därmed ovanstående problemområden.

Frågeställningar

Mer specifikt, så syftar uppsatsen till att besvara följande sju frågor:

1. På vilket sätt behandlar bibelkommentarerna de olika tolkningsproblemen?
2. Vilka likheter finns med hur Bechtel behandlar de olika tolkningsproblemen?
3. Vilka skillnader finns med hur Bechtel behandlar de olika tolkningsproblemen?
4. På vilka punkter är alla överens, inklusive Bechtel?
5. På vilka punkter skiljer sig alla kommentarerna från Bechtel?
6. Genom att studera hur bibelkommentarerna behandlar de olika tolkningsproblemen som uppsatsen tar upp, vilka filter kan urskiljas som bibelkommentaren är färgad av på ett uttalat sätt?
7. Genom att studera hur bibelkommentarerna behandlar de olika tolkningsproblemen som uppsatsen tar upp, vilka filter kan urskiljas som bibelkommentaren är färgad av på ett uttalat sätt?

1.4 Förklaring av begrepp

I uppsatsens analysdel används bland annat begreppen ”patriarkalt judekristet/judiskt filter”, ”paulinskt kristet filter” samt ett ”könsdiskriminerande filter”. Det kan vara på sin plats att redogöra för vad dessa begrepp avser inom ramen för denna uppsats.

Patriarkalt judekristet/judiskt filter

Syftar till att bibelkommentaren tolkar myten om Edens Lustgård utifrån att mannen har en naturlig dominerande könsmaktsordning över kvinnan. Det patriarkala filtret underbyggs exempelvis genom påståendet att mannen skulle vara skapad före kvinnan och att kvinnan är skapad från mannen och därmed från början har en underordnad position gentemot mannen.

Ett patriarkalt judekristet/judiskt filter i denna uppsats innebär även att tolka in negativa egenskaper hos kvinnan/Eva i myten såsom förknippad med att ha manipulerat Adam att begå ”synd” samt att ha förlett mannen ner till ”de mörka krafterna”.

Ett patriarkalt judekristet/judiskt filter avser även att tolka ormen som "Satan" eller en ond kraft som kvinnan har förlett Adam till samt att kvinnan/Eva, som är kopplad till ormen i myten, skulle bära på liknande negativa och manipulativa egenskaper som ormen/Satan i myten.

Sist men inte minst, att tolka myten om Edens Lustgård och utvisandet därifrån som ett så kallat "syndafall" är enligt ramen för denna uppsats att inneha ett patriarkalt judekristet filter (se rubrik 3.1).

Könsdiskriminerande filter

Innebär i denna uppsats att i största allmänhet tillskriva kvinnor negativa/nedsättande egenskaper.

Paulinskt kristet filter

Ett paulinskt kristet filter avser i denna uppsats att tolka myten utifrån en Adam-Kristus polaritet. Paulus skriver i Romarbrevet om kopplingen mellan Adam och Kristus (se rubrik 3.1). Det finns således ett orsakssamband mellan "mannen" Adam som "kommer med döden" och med "mannen" Jesus Kristus som kommer med "det eviga livet". En förutsättning för att det ska finnas ett orsakssamband mellan Adam och Kristus är att myten handlar om ett syndafall av något slag; Jesus Kristus kommer att återställa människans så kallade "ursynd" och återinför därmed det eviga paradisiska livet. Att tolka myten utifrån detta synsätt är i denna uppsats att ha ett "paulinskt kristet filter".

1.5 Syfte och mål

Den receptionshistoriska komparativa analysen syftar till att undersöka på vilket sätt fyra olika bibelkommentarer tacklar olika problemområden som uppsatsen tar upp och jämföra med hur Lyn Bechel, en feministisk bibelforskare, gör detsamma i sin artikel. Genom denna komparativa jämförelse är syftet att få syn på omedvetna och outtalade filter som påverkar och färgar bibelkommentarernas tolkning av de aktuella perikoperna. Målet är att, genom att synliggöra dessa filter, starta en medvetandeprocess vilket förhoppningsvis kan leda till att öppna upp för nya tolkningar av myten om Edens Lustgård och om det så kallade syndafallet inom bibelforskningen.

1.6 Avgränsning och material

Fyra bibelkommentarer

För att begränsa urvalet används fyra olika bibelkommentarer med olika perspektiv på vad myten om Edens Lustgård och det så kallade syndafallet handlar om. Bibelkommentarerna är hämtade från ett kristet protestantiskt, ett evangeliskt protestantiskt, ett traditionellt judiskt samt ett feministiskt liberalt judiskt perspektiv. Anledningen till att andra perspektiv inom religioner och åskådningar uteblivit beror på utrymmesskäl.

Valet av Lyn Bechtel's teori som jämförelseplattform

Enligt Lyn Bechtel handlar utvisandet ur Edens Lustgård om den positiva och naturliga mognadsprocessen från att vara ett barn till att bli en ansvarstagande vuxen individ. Detta är Lyn Bechtel's tolkning av vad hon tror att den ursprungliga författaren kan ha avsett. Bechtel's ingång till myten kommer att fungera som en jämförelseplattform gentemot de övriga fyra bibelkommentarerna.

Valet att använda Lyn Bechtel's teori som jämförelseplattform beror på hennes kontrasterande ingång till vad myten ursprungligen kan tänkas handla om. Medan de fyra utvalda bibelkommentarerna tolkar myten om Edens Lustgård och det så kallade syndafallet som en text som vill förmedla ett syndafall, en splittring eller att den handlar om en överträdelse som leder till negativa konsekvenser gällande relationen mellan Gud, människan, djuren och jorden, menar Lyn Bechtel att överträdelsen och utvisandet i själva verket vill förmedla en alltigenom positiv och naturlig utveckling för människan (Bechtel, 82,83, 1997).

Uppsatsens val av översättning av YHWH Elohim

I myten om Edens Lustgård är det dubbla hebreiska gudsnamnet *YHWH Elohim* översatt till "Herren Gud" i de svenska bibelöversättningarna och till "Lord God" i Revised Standard Version (se rubrik 1.2). Utifrån uppsatsens feministiska perspektiv kommer gudsnamnet Jahve Elohim att användas för att undvika ett så kallat könande av gudsnamnet då ordet "Herren" är könsbestämmande. I uppsatsens analys och slutreflektion används för enkelhetens skull dock bara ordet "Gud".

2. Perikopernas kontext

2.1 Genre och stil

Det är stor skillnad i genre och stil mellan prästskriftens skapelseversion i Genesis 1 och Jahvistens skapelseberättelse i Genesis 2 och 3. Prästskriftens version redigerades troligen under den babyloniska exilen 500 f.Kr av just präster där ordning, regler och struktur var viktiga ingredienser. Det är en kronologisk berättelse som därmed har en linjär samt hierarkisk struktur. Först skapas de mest grundläggande beståndsdelarna såsom jord och vatten, ljus och mörker, kräddjur och landdjur. Sist av allt skapas den komplicerade människan, kronan på verket, Guds avbild. En hierarkisk uppbyggnad där det viktigaste, människan, skapas sist (Hidal, 1996, s. 19). Tonen är förklarande och innehar ett visst sanningsanspråk, ”så här gick det till” (von Rad, 1972, s 48).

Skapelseberättelsen i Genesis 2 och 3 är istället skriven i en helt annan genre och stil. Tonen är impressionistisk, beskrivande och inlevelsefull. Det är en mytologi som inte gör anspråk på att vara sann eller vill beskriva hur livet kom till i en historisk mening. Tiden spelar ingen roll i en mytologi, den är cirkulär. Vi befinner oss i ett tidlöst nu där myten säger något om människan här och nu. Symbolerna som används i myten är de viktigaste beståndsdelarna och nycklarna för att förstå vad texten vill säga och handlar om. Allt som står i texten är där av en anledning (von Rad, 1972, s.75). Skapelseberättelsen i Genesis 2 och 3 redigerades troligtvis under 900-talet f.Kr under den monarkiska eran, även om en del forskare menar att datumet kan vara senare än så. Det unika med Jahvistens skapelseberättelse om man jämför med närliggande myter om livets uppkomst är den detaljerade beskrivningen av just kvinnans tillblivelse. Ingen annanstans går det att hitta en liknande detaljerad beskrivning av kvinnans tillkomst (Schlunger-Straumann, 1997, 66-67).

2.2 Närkontext till aktuella perikoper

Närkontexten strax innan aktuella perikoper

I Genesis 2:1-15 skapar Jahve Elohim¹himmel och jord men ännu återstår vatten och att skapa en varelse som kunde odla på marken. Således låter Jahve Elohim vatten flöda fram och sedan skapas den första människan²ur jorden. Jahve Elohim blåser sedan liv i människans näsborrar och gör henne levande. Nu planterar Jahve Elohim en trädgård österut i Eden och låter ljuvliga träd och buskar växa där. Mitt i trädgården står Livets träd samt Kunskapens träd. Jahve Elohim placerar människan i trädgården för att bruka och vårda den. Människan behöver dock sällskap och således

1 Författaren till uppsatsen väljer att använda sig av det dubbla gudsnamnet ”Jahve Elohim” istället för ”Herren Gud” vilket är översättningen i Bibel 2000. Detta för att undvika ett könsbestämmande av Gud då ordet ”Herren” är manligt betingat. Se 1.6.

2 Ordet Adam betyder här människa, det vill säga en androgyn människa som varken är man eller kvinna. Se rubrik 3.1.

skapas djuren. Men ingen bland djuren duger som sällskap för människan. När människan sover djupt skapar Jahve Elohim en varelse gjord från ena sidan³ av människans kropp. När människan ser den andra varelsen känner hon omedelbart en samhörighet och båda känner en dragning till varandra, att de hör ihop. Nu först är både mannen och kvinnan skapade⁴ av Gud.

I Genesis 2:25 går mannen och kvinnan omkring nakna och obrydda i trädgården. I dess mitt finns Kunskapens träd. Ormen frågar kvinnan om de får äta frukt i trädgården. Kvinnan svarar ja men inte från trädet som står mitt i trädgården för då kan de dö. Ormen replikerar att de visst inte kommer att dö men att deras ögon kommer att öppnas och att de blir som gudar med kunskap om gott och ont.

Kvinnan äter från Kunskapens träd och ger även dess frukt till mannen Adam som är med henne. Då öppnas deras ögon och de inser att de är nakna. De fäster ihop fikonlöv och binder dem runt höfterna. De hör Jahve Elohim komma gående i den svala kvällsvinden och de gömmer sig bland träden.

Närkontext strax efter aktuella perikoper

Efter perikopen i Genesis 4:1 börjar berättelsen om Kain och Abel. Adam ligger med sin hustru som blir havande och föder en son som kallas Kain. Därefter föder hon Abel, Kains bror.

3. Analys av texten och dess tolkningsproblem

3.1 Tolkningsproblem i aktuella perikoper

De begrepp som kan orsaka tolkningsproblem utifrån uppsatsens feministiska perspektiv i det aktuella perikoperna är syndafallstolkningen, Adam-Kristus polariteten, synen på kvinnan, ormens betydelse, innebörden av ordet Adam samt Adam och Evas ställning gentemot varandra. I översättningarna i Bibeln från 1917 och Bibel 2000 syns spår av dessa tolkningsproblem vilka jag väver in i min genomgång nedan.

Syndafallet

Syndafallstolkningen av myten utvecklas troligtvis långsamt från och med 300-200 f. Kr, det vill säga under den hellenistiska tiden och framåt. Förändringen till en mer negativ syn på livet i allmänhet och på kvinnan i synnerhet och där syndafallstemat passar väl in beror på förändringar politiskt, socialt och ekonomiskt under de århundradena (Bechtel, 1997, 82). Att det skulle röra sig

³ Ordet "sida" istället för "revben" används här. Se rubrik 3.2.

⁴ Mannen och kvinnan skapades samtidigt. Se rubrik 3.2

om ett syndafall är vanligt för en kristen läsare att tänka när man läser berättelsen om Edens Lustgård och utvisandet därifrån. I den svenska bibelöversättningen från 1917 är ”Syndafallet” överskriften för Genesis 3. Paulus kan sägas vara den som införde syndafallstolkningen till kristendomen och eftersom han är den huvudsakliga författaren till Nya Testamentet är hans tolkningspåverkan gentemot kristna läsare naturlig. ”Genom en enda människa kom synden in i världen” (Bibel 2000, Rom.5:12). Dock är det viktigt att förstå att detta är endast en tolkning av myten. Ingenstans används myten om Edens Lustgård som ett exempel på synd, straff eller fall trots att många sådana tillfällen ges genom hela den hebreiska Bibeln. Först 200 f Kr uppkom skrifter om Edens Lustgård kopplade till synd, straff och död (Bechtel, 1993, 78). Den text som bland annat avses är skriven den hellenistiske judiske skrivaren Ben Sira med starka nedsättande uttalanden om kvinnan där hon beskrivs ha orsakat att både synden och döden kom till världen (Meyers, 1998, 74-75).

Om man jämför Bibel 2000 med Bibeln från 1917 ligger den tydligaste skillnaden i överskriften på kapitlet. I ursprungstexten på hebreiska finns inga sådan överskrifter utan har lagts till i olika bibelöversättningar för att ge en tydligare översikt. I Bibeln från 1917 är överskriften ”Syndafallet”. Översättarna har med andra ord utgått från att tolkningen av myten är att det handlar om ett syndafall. I Bibeln från 2000 är överskriften istället ”Människans olydnad och straff”. Tolkningen här torde vara att det rör sig om ett trots eller olydnad gentemot Gud snarare än ett fall ner i synd. I The Standard Version står det ”Fall of man” (se rubrik 1.2).

Adam

Det hebreiska ordet *adam* är maskulint men detta har med ordets genus att göra och inte med könsbestämning av man eller kvinna. Ordet innehar en allmänmänsklig betydelse och avser ”människa”, eller ”jordvarelse” då ordet *adama* betyder jord. När *ish* (man) eller *ishah* (kvinna) används betonas könsskillnaden mellan man och kvinna i berättelsen om Edens Lustgård men själva ordet *adam* är androgynt. En del exegeter har dock läst in ordet ”man” när den hebreiska texten i själva verket avser ordet ”människa” (Meyers, 1998, 81).

I Bibeln från 1917 är ordet Adam i Genesis 3:24 översatt till ”man” och i Bibeln från 2000 är till ”människa”. I Revised Standard Version är ordet översatt till engelskans ”man”.

Adam -Kristus

Att läsa in ett syndafall i myten om Edens Lustgård och utvisandet därifrån är ett traditionellt judekristet tema som uppkom 200 f. Kr. vilket kyrkofäderna inom kristendomen sedan anammade och utvecklade i sina tolkningar om myten om Edens Lustgård och utvisandet därifrån. Inom den

kristna traditionen hänger tolkningen även ihop med motsatsförhållandet Adam-Kristus som Paulus etablerade det vill säga att ”mannen” Adam skulle ha fallit ner i synd och skam och därmed gjort människan fördärvad vilket ”mannen” Jesus Kristus senare återställer genom att offra sig själv och tar på sig människans så kallade ”ursynd”. Paulus kombinerade antika tolkningar av Genesis med hans egna kristologi (Schungel-Strauman, 1993, 62 -63). ”Liksom en enda människas olydnad gjorde alla till syndare, så skall en enda lydnad göra alla rättfärdiga” (Rom:5.19). Adam blir därigenom en naturlig huvudperson i myten om Edens Lustgård och utvisandet därifrån. Syndafallstemat inom den kristna tolkningen är därmed beroende av att Jesus Kristus senare ska komma och återställa ordningen. För en judisk person som inte tror att Jesus är Kristus är inte syndafallssymboliken nödvändig.

Ormen

Under den monarkiska eran under 900-talet f. Kr i Israel då myten troligen skrevs såg man Jahve som en allomfattande Gud och det fanns ingenting som inte utgick från honom. Satan som en självständig motpart är något som inkom senare i den judiska traditionen genom inflytandet av Zoroastrismen under den Babyloniska exilen. Inom Zoroastrismen var uppdelningen ont och gott var tydlig och det onda i tillvaron hade ett eget namn och bestod av en egen kraft. Ormen har länge varit en allmän symbol för Satan inom Kristendomen. Men att koppla just ormen till en symbol för Satan/en ond makt skedde först på 300 f.Kr det vill säga under den hellenistiska tiden (Bechtel, 1997, 81,90). När ormen på ett ogrundat sätt symboliserar Satan och kvinnan är nära sammankopplad till ormen i myten om Edens Lustgård skapar detta en grogrund för misogynia åsikter om kvinnan vilket kvinnor har lidit av genom århundradena.

3.2 Tolkningsproblem i närkontext till aktuella perikoper

Sida – revben

I närkontexten strax innan de aktuella perikopen i Genesis 2:21, är det hebreiska ordet *sela* översatt till ”revben” i Bibel 2000 men betyder egentligen mer ordagrant ”sidor”. I rabbinska kommentarer översätts generellt ordet till sida och inte till revben (Korsak, 1997, 49). Ordet *sela* används på andra ställen i bibeln och avser då sidan av en byggnad eller ett stort stycke av något som skapar stabilitet (Eskenazi, Weiss, 2008, 12). Att ordet översätts till revben kan ha att göra med att det sumeriska ordet för revben är närbesläktat med ordet för liv då namnet Eva betyder just liv (Schlungel-Straumann, 1997, 66).

Mannen och kvinnan skapas samtidigt

Det ogrundade påståendet att kvinnan är skapad från ”mannens revben” har bidragit till många förminskande uppfattningar om kvinnan där hon ses som underställd mannen. Såsom vi såg angående översättningsproblematiken kring ordet *adam* skapades inte mannen först utan istället en androgyn jordvarelse, en människa, varken man eller kvinna. Vidare ser vi ovan att det hebreiska ordet *sela* snarare innehar betydelsen av det svenska ordet ”sida” än ”revben”. Av denna jordvarelse ena sida skapades således Jahve Elohim dess andra hälft. I det ögonblick då Adams motpart skapades i Gen 2:22 kom mannen och kvinnan till genom att de könsbestämmande - hebreiska orden *ish* och *ishah* läggs till först här (Brechtel, 1997, 86). Mannen skapades inte före kvinnan. En androgyn varelse skapades först. Sedan skapades den andra människan från jordvarelse ena sida. Först då blev mannen och kvinnan till.

***Ezer* – hjälpare**

Ordet *ezer* som översätts med det svenska ordet ”hjälpare” används i Genesis 2:18 när Jahve Elohim anser att det inte är bra för jordvarelse en att vara ensam och att människan behöver en hjälpare *ezer* vid sin sida. I den kristna traditionen har ordet hjälpare/*ezer* fått en underordnad betydelse. Detta är en missledande tolkning av ordet då det används på andra ställen i bibeln när människan är i behov av Guds hjälp (Meyers, 1988, 85). Gud är knappast underställd människan.

I den svenska bibelöversättningen från 2000 står det i Genesis 3:12 ”som du har ställt vid din sida” (se rubrik 1.2). En reflektion är att ”vid min sida” gör anspelningar på att kvinnan står sida vid sida med Adam, att de är jämställda partners och att det råder en ömsesidighet dem emellan. Översättningen vill betona en jämställd ömsesidighet mellan könen. 1917 års bibel översätter med ”som du har givit mig” vilket enligt uppsatsens författare associerar till kvinnan som ett objekt som Adam har ”fått” av Gud. 1917 års översättning ger därmed en mer underställd klang åt kvinnans position. I The Standard Version står det ”whom You gavest to be with me” vilket även det enligt uppsatsens författare associerar kvinnan som ett objekt.

3.3. Lyn Bechtels tes i “Rethinking the Interpretation of Genesis 2.4B-3.24” i *A Feminist Companion to Genesis* (red. Athalya Brenner, 1997)

Lyn Bechtel är en framstående feministisk forskare av Gamla Testamentet och har skrivit flertalet vetenskapliga artiklar i ämnet. I artikeln ”Rethinking the interpretation of Genesis 2.4B – 3:24” hämtad ur antologin *A Feminist Companion to Genesis* tolkar hon berättelsen om Edens Lustgård till olika stadier av mognadsprocesser i den mänskliga utvecklingen. Athalya Brenner, redaktören av

antologin, är en ledande feministisk exeget. Boken samlar ledande feministexegeter såsom Lyn Brechtel, Carol Meyers och Helen Schungel Straumann vilka kommer från både den judiska samt kristna traditionen. Syftet är att omtolka de bibliska texterna innanför den judiska samt kristna traditionen och återerövra det jämställda perspektivet, analysera sociala strukturer, omtolka kvinnlig religiositet och omskriva biblisk interpretation. Bokens syfte är inte att kritisera berättelserna utifrån utan att omtolka dem inifrån och se dem med nya fräschare ögon (Brenner, 1997, 14-16).

Bechtel använder sig av gudsnamnet *Adonay Elohim* i sin artikel.⁵

Sammanfattande tolkning av myten om Edens Lustgård

Edens lustgård och utvisandet därifrån handlar om övergången från barn till vuxenstadiet i en människas liv. Paradiset representerar barndomen och världen utanför står för vuxenlivet. Människan går från att leva i en trygg plats där den goda föräldern Adonay Elohim skyddar barnen från den hårda världen utanför till att själva börjar upptäcka livets dualiteter och motstridigheter och bilda familj på egen hand. Gud har medvetet planterat dit symboler i trädgården som ska leda dem till att bli vuxna; trädet, vattnet och ormen, vilka Adam och kvinnan i sin egen takt får utforska när tiden är mogen. Ätandet från Kunskapens träd i Jahvistens berättelse är inte symbolen för ett syndafall utan istället en symbol för en viktig och positiv övergång i processen från barn till vuxen. Barnet lämnar sin trygga omgivning och sina föräldrar och ger sig ut på egen hand för att bilda familj. Det är inget fall ner i synd som sker när frukt från Kunskapens träd äts utan vad som händer är istället en vändpunkt av fara och möjlighet, av personlig mognad och utveckling. Berättelsen har ingenting med synd, skuld eller fall att göra utan detta är enligt Bechtel efterkonstruktioner. Att bli vuxen innebär att ta del av världens olika sidor och konflikter, utmaningar och svårigheter. Att förstå att döden ingår i livet. För att hantera döden och livet behövs berättelser som sätter in dessa naturliga livshändelser i ett sammanhang som människor under bronsåldern i medelhavsområdet kunde ta till sig och förstå (Bechtel, 1997, 116-117).

Tolkningen av mytens olika symboler

Adonay Elohim har noggrant placerat ut tre olika symboler i sin trädgård som alla på olika sätt symboliserar mognadsprocessen till vuxenblivande; ormen, Kunskapens träd samt det rinnande vattnet. De finns där tillgängliga i den annars rofyllda och i övrigt harmoniska Edens Lustgård. Myten handlar om övergången mellan barndom och vuxenhet. Barnen får utforska ormen, kunskapens träd och det rinnande vattnet själva när tiden är mogen och när det är dags att börja särskilja sig från sin omgivning i skyddad miljö och från sina föräldrar (Bechtel, 1997, s 93).

⁵ Bechtel väljer att använda sig av gudsnamnet Adonay som omskrivning för det heliga gudsnamnet YHWH - en vanlig förekommande benämning inom den tidiga judendomen. Ordet Adonay betyder ungefärligen "Herre" eller engelskans "Lord", därav den svenska översättningen till Herren Gud i Bibel 2000 samt i bibeln från 1917 och till engelskans "Lord God" i Revised Standard Version. Elohim är en allmän beteckning för Gud i den hebreiska bibeln.

”Trädgården”

Trädgården är en symbolisk plats planterad av föräldern Adonay Elohim efter att Adam är skapad. Ordet Eden betyder ”behaglig plats” där livet är harmoniskt, lugnt och tryggt. Den ligger i öster, även det en symbol för livets början, det vill säga barndomen. Denna trädgård är skapad av Adonay Elohim och är endast till för barn (Bechtel, 1997 s.93). Det är stor skillnad mellan den skyddade trädgården och världen utanför. En del av processen att bli vuxen är just separationen från barndomens trygga sfär. Inför detta förbereder föräldern Adonay Elohim barnen genom att klä dem ordentligt så att de även blir socialt acceptabla och kan möta världen. Edens Lustgård är utifrån detta synsätt barndomens tid, en trygg plats ovetandes om livets allvar. Genom ätandet av den förbjudna frukten startar således övergångsprocessen till att bli vuxen, att bli medveten om livets komplexitet.

”Kunskapens träd”

Trädet, under tidig bronsålder i mellanöstern, symboliserar växt, mognad och livets fortgående process från generation till nästa genom sexuell fortplantning. Ett träd utvecklas långsamt precis som människan gör. Stammen liknar en fallos hos mannen, symbol för den manliga sexualiteten. Trädet skapar även frön och frukt, en symbol för kvinnans sexualitet. För ett grupporienterat samhälle var sexualitet och den cykliska fortsättningen av livet viktiga symboler och sätt att hantera döden och livet. Trädet står för kunskap; intellektuell, moralisk, erfarenhetsmässig, sexuell samt kunskap om skillnaden mellan ont och gott (Bechtel, 1997 2 87.) Att äta dess frukt innebär symboliskt att börja processen att mogna som människa, att utvecklas sexuellt och förstå livets olika sidor av mörker och ljus.

”Ormen”

Under det monarkiska perioden i Israel och i närliggande områden såsom i Mesopotamien och Egypten stod ormen för återkommande ungdom, vishet, kaos och död samt innehade symbolen av en fallos (Bechtel, 1997, s.90). Ormen skrivs med det hebreiska ordet ”arum”. Ordet har ofta översatts med ”listighet”. Men det är inte en korrekt översättning enligt Bechtel. Snarare passar ordet ”streetsmart” in. Ormen blir bestraffad med att kräla på marken, något som även besegrade soldater fick göra inför den nye kungen under 900 t f.Kr för att visa sin undergivenhet (Bechtel, 1997 s.92). Samtidigt är ormen en överlägsen varelse med sin vishet och smarthet. Denna mix av underlägsenhet och överlägsenhet liknar den mognadsprocess som sker för Adam och Eva efter att de ätit av trädet. Då börjar mixen av ont och gott, osäkerheterna och tvetydigheterna som hör mognadsprocessen till. Ormen står för liv men också för kaos och död vilket ingår i livet (Bechtel, 1997, s 110).

”Naken”

Adam och kvinnan är nakna och de skäms inte. Vad innebär det? När inträffar detta under livets gång? Jo i tidig barndom. Små barn skäms inte över sin nakenhet. De saknar denna medvetenhet om att det skulle vara socialt opassande. De har inte börjat sin individuationsprocess ännu. Först när våra huvudpersoner i Edens Lustgård äter frukten från Kunskapens träd blir de medvetna om sin sexualitet och om att andra tittar på dem. Därför skäms de när Adonay Elohim ser dem nakna. I Israel under 900-talet f. kr var skam ett av de viktigaste sociala kontrollmedlen. Att känna skam var något positivt och livsviktigt för den enskilde människans mognadsprocess att anpassas in i gruppen (Bechtel, 1997 s.84). Här får barnen känna på den sociala skammen, en viktig del i individuationsprocessen.

”Hon gav mig av trädet, och jag åt”

En annan tydlig bild av hur Adam och kvinnan är just barn är Genesis 3:12-13 där de skyller på varandra; ”Hon gav mig av trädet, och jag åt”. ”Det var hon som gjorde det!” brukar barn utropa och skylla på varandra. De har helt enkelt inte hunnit bli vuxna ännu utan betar sig ännu som barn (Bechtel, 1997, 86)

”...och lät henne bruka jorden varav hon var tagen”

Som vuxen går människan ut till den verkliga världen, till att bruka jorden i sitt anletes svett och föda fram barn. Jorden är hennes plats i världen ”ty av den är du tagen, jord är du och jord skall du åter bli” (Gen:3,19). Hon har inte fallit ner i synd utan hamnat på den naturliga plats där hon ska vara. Adam och Eva har mognat till två vuxna individer (Bechtel, 1997, 115).

”Kläder av skinn”

En annan nyckel till vad myten egentligen handlar om är när föräldern Adonay Elohim klär Adam och kvinnan i ”kläder av skinn”(Gen: 3, 21). Det vill säga föräldern Adonay elohim förbereder sina barn för världen där ute. Detta gör definitivt inte en mor eller far som vill straffa sitt barn. Att ge dem kläder är en omsorgsfull och kärleksfull handling (Bechtel, 1997, 94).

”Livets träd”

Efter att föräldern Adonay Elohim har klätt sina barn och förberett dem till att ge sig ut i världen förmanar han dem att aldrig äta av Livets Träd. Det finns således två träd i lustgården; Kunskapens träd som står för vetskapen om ont och gott samt Livets Träd som står för det eviga skyddade livet utan vetskapen om ont och gott. När våra huvudpersoner var barn och levde ett skyddat liv i Edens

lustgård befann de sig i ett ovetande tillstånd. Då var det tillåtet att äta av Livets träd. Men nu när de blivit vuxna är det strängt förbjudet att förpassas tillbaka till ett ”barnstadie” och på det sättet fly undan det verkliga livet. Därför vaktas Livets träd av keruber med ljungande svärd. Kontrasterna mellan en skyddad barndom och vikten att inte gå tillbaka till barnstadiet som vuxen är intressant. Som vuxen ska man kunna hantera livet och inte fly till en skyddad låtsasvärld. Men det är således lika viktigt att under barndomen få leva i en skyddad miljö. Därför får de inte äta av Kunskapens träd förrän de på egen hand är mogna för det (Bechtel, 1997, 87-88).

”Mannen gav sin hustru namnet Eva”

Strax efter vår perikop får kvinnan sitt namn *hawa* (Eva) vilket betyder liv eller livgiverskan. Detta är det mest positiva namn en människa kan få och korresponderar inte med ett att ett syndafall just har skett.

”...och öster om Edens Lustgård satte han keruberna och det ljungande svärdet att vakta vägen till Livets träd”

Edens trädgård ligger i öster (Gen 2:8). Öster är en symbol för livets början, det vill säga barndomen. Livets träd är alltså placerat öster om öster det vill säga alldeles i början av livet, kanske rent av då vi föds. En fingervisning om vad denna skapelsemyt handlar om. Resan från barn till vuxenblivande.

3.4 Analys av ”Rethinking the Interpretation of Genesis 2.4B-3.24”, Lyn Bechtel, 1997

Bechtel visar på ett uttalat feministiskt filter, där hon i förordet till sin artikel i *A Feminist Companion till Genesis* lyfter fram att de traditionella tolkningarna av myten om Edens Lustgård som gjorts genom historien har varit lekplatser för män med kvinnofientliga åsikter; Kvinnan har beskrivits som underlägsen mannen, hennes rättmätiga plats är att vara underordnad honom som ett straff från Gud för att ha förfört och lockat mannen till att äta frukten samt att kvinnan bär skulden för att ha infört synd, död och ondska till världen. Myten har således, enligt Bechtel, används som ett bevis för mäns överlägsenhet och kvinnors underlägsenhet samt svaga moral. Tyvärr, skriver hon, finns spår av denna kvinnofientliga tolkning av myten kvar än idag. Bechtel vill visa på en alternativ tolkning och utgår från symbolernas värde i myten och att tolka dem utifrån vad de stod för under den tid då myten troligen skrevs.

4. Presentation av bibelkommentarer

Nedan följer två kristna samt två judiska bibelkommentarer angående de aktuella perikoperna Gen.3:9-12,16-17, 20,21 samt 23,24. De är alla ursprungligen skrivna på engelska och uppsatsens författare har översatt kommentarerna till svenska. Först kommer en kort presentation av respektive författare/bok och sedan inleds kommentarsdelen med en kort sammanfattning av författarens syn på berättelsen om utvisningen ur Edens Lustgård, det så kallade syndafallet.

4.1 *Word Biblical Commentary Genesis 1-15, 1987, Gordon J. Wenham*

Gordon Wenham skrev *Word Biblical Commentary Genesis 1-15, volym 1* vid Trinity Evangelical Divinity School i USA. Boken som är första delen av en trilogi om Genesis skrevs 1987 men arbetet började redan 1977. Han tackar framför allt teologerna Westermann och Gipsen som lagt grunden för hans kommentarer. Han riktar sig särskilt till präster och lekmän, teologistudenter samt till bibliska exegeter och forskare (Wenham, 1987, xi). Wenham har gjort en egen översättning från hebreiskan på vilket han baserar sina kommentarer.

Vilken sorts text det rör sig om och vad den vill förmedla

Författaren till berättelsen, den så kallade Jahvisten, vill förmedla universella frågor om livet såsom giftermål, arbete, smärta, synd och död samt vill beskriva människans kamp med det onda. Gud skapade världen god men människan förstörde världen med sin olydnad. Ett syndafall drabbade människan. Den adresserar frågor som varför vi måste dö (Wenham, 1987, 54). Det är ett paradigm om synd och vad som händer om människan inte lyder Gud (Wenham, 1987, 90).

Wenham menar också att berättelsen i någon form även en slags historisk berättelse även om definitionen är svår eftersom det inte rör sig om historia i den vanliga bemärkelsen. Wenham använder sig därför av termen "protohistoria" för att definiera Genesis 2-3 - det vill säga en slags övergångsberättelse om något som skett under en period som saknar andra källor (Wenham, 1987, 54). Eden kan även troligtvis lokaliseras till en faktisk plats, nämligen till södra delen av Mesopotamien (Wenham, 1987, 87).

"...men Herren Gud kallade på mannen"

Gud visste var de var någonstans och Gud kallade dem. Domaren för hela världen kallar Människan att erkänna vad hon har gjort. Gud ses här som en domare. (Wenham, 1987, 76) ⁶

⁶ Wenhams tolkning är att Gud kallar människan och att Gud agerar som en domare. I den svenska bibeln från 1917 är översättningen "kallar på" medan i bibel 2000 står det "ropade". Ropade ger mer snarare konnotationer till en förälder som ropar efter sina barn än en Gud med domaregenskaper. (författarens egen kommentar).

”Var är du?”

Gud visste var de var, frågan är retorisk. Samtidigt finns det något barnsligt över kurragömma leken med Gud, Adam och Eva är naiva och barnsliga. Likt en förälder vet Gud var de befinner sig men ställer frågan ändå. Frågan är en invit att komma fram och förklara sitt uppförande (Wenham, 1987, 77)

”...hon gav mig av trädet, så att jag åt”

Mannen skyller på sin partner, kvinnan. Alienationen och splittringen mellan mannen, kvinnan och Gud börjar ta vid (Wenham, 1987, 77).

”...förbannad skall marken vara för din skull”

Att mannen lyssnade på sin fru och inte på Gud var mannens största brott och misstag. Mannens straff är längst och kommer sist. Visar på att det är mannen som bär det största ansvaret inför det brott som skett då han valde att lyssna på sin frus råd istället för att lyda Guds förmaning om att inte äta från Kunskapens träd, en förmaning som var riktat till honom personligen (Wenham, 1987, 77)

Att äta är ett återkommande tema i myten. Eftersom Adam åt av den förbjudna frukten blir straffet att med stor möda få fram just mat ur jorden. Det hårda arbetet blir även en ständig påminnelse om syndafallet och om det fantastiska överdådet av mat som en gång fanns i Edens Lustgård före fallet (Wenham, 1987, 82).

”Naken”

De två var nakna, men skämdes inte. Skam betydde inte samma sak som engelska ordet för shame. En bättre översättning är att ” de var obrydda”. De var likt barn som är omedvetna om sin nakenhet (Wenham, 1987, 71).

”Ormen”

Ormen är den enda av de tre som blir förbannad av Gud (Wenham, 1987, 78). Ormen är en antigud symbol. Om vi erkänner, menar Wenham, att ormen symboliserar död, synd och ondska blir det tydligt att ormen symboliserar en ständig kamp mellan gott och ont vilket människan till slut vinner. Wenham hänvisar till tidig judisk tolkning där ormen symboliserar Satan och där segern över Satan kommer infinna sig när Messias blir Kung. Kyrkofadern Ireneus, skriver Wenham, såg exempelvis Genesis 3:15 som ett ”protoevangelium”, den första messianska profetian. En messiansk tolkning blir korrekt i ljuset av vad som ska komma senare. Men det vore fel, skriver Wenham att tro att detta var författarens egen uppfattning och förståelse. Han tänkte sig nog mer att människan så småningom skulle besegra ormens säd, onskans makt (Wenham, 1987, 80-81).

“...då blev jag förskräckt, eftersom jag är naken; därför gömde jag mig”

Adam vill inte ännu erkänna sitt brott. Han lägger uppmärksamheten på nakenheten istället för på vad han har gjort (Wenham, 1987, 77).

”Vem har låtit dig förstå att du är naken? Har du icke ätit av det träd som jag förbjöd dig att äta av?”

Guds ord ovan anger att Gud redan vet allting. Han vill få en förklaring och ursäkt från människorna. Att de tar fullt ansvar för vad de gjort. Jahvisten vill fånga hur vi människor ofta skyller ifrån oss och därmed undviker ansvar genom att beskriva hur Adam skyller ifrån sig. När Gud frågar kvinnan vad hon har gjort upprepas samma sak. Gud vet återigen exakt vad hon har gjort men Gud ställer frågan ändå i hopp om att kvinnan ska erkänna och ta ansvar. Men liksom mannen skyller kvinnan ifrån sig fast denna gång på ormen. Friden som tidigare rådde mellan Gud, människor och djur är nu rubbad. Bestraffningarna kommer sedan, om än något oregelbundna i rytmen vilket kan tyda på att de lades till senare. Först får ormen bestraffning, sedan kvinnan och sist mannen. (Wenham, 1987, 77-78)

”med smärta skall du föda dina barn”

Kvinnans roll blev att vara mannens motpart och att föda barn. Här blir det dock en störning i barnafödandet. Det hebreiska ordet för smärta som används här är dock inte det vanliga ordet som används för smärta utan kan snarare länkas till betydelsen av ett trauma liknande det trauma som är kopplat till Kunskapens träd (Wenham, 1987, 81).

”...och han skall råda över dig”

Svårt att veta författarens avsikt här anser Wenham. Det är tydligt, menar Wenham, att kvinnans underordnade ställning redan har etablerats eftersom hon är skapad från mannens revben för att vara hans hjälpare.⁷ Mannen namnger henne dessutom vid två tillfällen (Gen 2:23 samt Gen 3:20) vilket visar på hans auktoritet över henne. Ordet ”rule” betyder här enligt Wenham ”hård nedtryckande styrning” från mannens sida, en hemsk lott kvinnan hade i israelitisk kultur. Jahvisten visar på kvinnans olyckliga lott i livet. Kvinnor, skriver Wenham, låter sig ofta bli utnyttjade (sexuellt) av män. Det beror på kvinnors dragningskraft till män där den sexuella aptiten ofta leder dem till att underkasta sig männen och deras krav (Wenham, 1987, 81).

⁷ Wenham tolkar ordet sela till ”revben” istället för ”sida”. (Wenham, 1987, 87) Se rubrik 3.2.

”Öster om Edens Lustgård”

Anledningen till att keruberna är placerade just öster om Eden beror på att templets ingång vid tiden då myten skrevs var placerad i öster. Trädgården symboliserar en helig plats (Wenham, 1987, 62).

”Livets träd”

Kan vara en sammanflätning av två berättelser där det från början bara handlade om ett träd. Träd som en symbol för livet är välkänt i den hebreiska bibeln. Livets träd kan symbolisera Guds liv (Wenham, 1987, 62).

4.2 *Genesis, A Commentary, 1972, Gerard von Rad*

Gerard von Rad var professor i teologi och den uppdaterade versionen av *Genesis, A commentary* var det sista verket hans skrev innan före sin död 1971. I inledningen är han noga med vikten av att ta bort de kristna glasögonen och se alla texterna i Genesis i sitt sammanhang, exempelvis förstå de närliggande kulturerna som fanns runt israeliterna under 900-talet då Jahvistens skapelseberättelse troligen skrevs (von Rad, 1972, 11, 75). Von Rad använder sig av engelskans Revised Standard Version samt en egen översättning på vilka han baserar sina kommentarer.

Vilken sorts text det rör sig om och vad den vill förmedla

Myten om Edens Lustgård är en etiologi som handlar om hur människan kom till. Detta är fokus. Det är straffen för olydnaden, splittringen mellan Gud och människan och mellan människorna som författaren vill berätta om; skammen och rädslan som infinner sig hos Adam och kvinnan och som är orsaken till fallet och att splittringen om tar vid. Jahvisten vill förklara varför vi har splittring i vår värld och att roten är just rädsla och skam. Innan fallet, skriver von Rad, var människan omsluten av Guds omsorg. Men hon lydde inte Gud och allt blev förlorat. Nu finns bara minnet kvar av en krossad gåta och en hopplös kamp med det onda samt ett oundvikligt möte med den majestätiska döden som väntar alla. En etiologi om kulturen och världen när den skrevs, varför vi har det som vi har det. Att allt hände i början av skapelsen (von Rad, 1972, 74-75).

”Naken”

Knappt hade de lyckats fånga det gudalika mysteriet av kunskap förrän störningen inträffar och de blir rädda för att vara nakna. Författaren vill visa på att en stor störning har skett i grunden av människans fysiska existens. Gud är inte i himlen utan tillsammans med människan på jorden. Människan kan inte fly från Gud och hon erkänner att det var rädsla som gjorde att hon flydde. Att

visa sig naken inför Gud var en styggelse i det gamla Israel. All former av kroppslig synlighet försökte man stoppa inom kulten. Om skam var kopplat till störningen mellan människor så var rädsla en störning i relationen emellan Gud och människan. Rädsla och skam är således stigmat på grund av fallet för människan. Dessa känslor dyker upp oreflekterade hos mannen och kvinnan i paradiset (von Rad, 1972, 91-92.)

“Kunskapens träd”

Kvinnan står och reflekterar vid trädet vilket åtföljs av en beskrivning av ätandet utan värdering från författarens sida. Som om att överträda Guds plan är något vi människor har naturligt i oss. Nu övergår kvinnan från att vara den som blivit förledd till att vara en lockerska. Detta för att visa att kvinnan möter mysterier och lockelser mer direkt än vad mannen gör. I Yahweh religionen var det kvinnan som var mer benägen att vara med i astrologiska kulter och riter än mannen (von Rad, 1972, 89-90).

”med smärta skall du föda dina barn”

Mannen och kvinnan är inte fördömda. Men hemska och allvarliga plågor händer i kvinnans liv. Svårigheter och smärta vid barnafödande och en stark dragning till mannen som inte leder till ro eller lycka, snarare förnedrande dominans. Brottet får konsekvenser vilket genom tro ses som ett straff från Gud (von Rad, 1972, 93).

”Ormen”

Ormen är skapad av Gud. Den står därför inte för Satan eller en demonisk kraft. Det som särskiljer den från de övriga djuren är dess smarthet över de andra djuren. Det författaren vill ha sagt är att ansvaret ligger enbart hos människan. En fråga om mannen och hans skuld. Ormen varken ljög eller berättade sanningen utan öppnade upp dörrar för att se saker mer fritt, objektivt och från ett neutralt perspektiv. Ormen har betydelsen av att vara en olycksbådande varelse. Vi ska dock inte bry oss om vad ormen är utan vad den säger; den öppnar upp till konversation och ställer en fråga som är en vrångbild av vad Gud sagt då han aldrig förbjöd dem att inte äta av något träd, bara av ett träd. Ormens straff blir att kräla på marken och att vara människans fiende. Här vill författaren förklara ormens aggressiva förhållande till människan och varför de är fiender. Men författaren vill också visa på en elak varelse som har egenskaper som är överlägsna mannen. Att den representerar en verklig orm samt blir en symbol för människans relation till det onda. Kvinnan öppnade dörren till de mörka krafterna och nu som ett straff är dörrarna till de mörka krafterna alltid öppna och gör människan förstörd. Det råder för alltid en förbannelse mellan ormens fortplantning och människans. ”Between your seed and her seed” Ingen vinner i kampen, den fortgår hela tiden. Det

som händer när kvinnan börjar samtala med ormen, enligt von Rad, är att kvinnan börjar se Gud opartiskt utifrån. Ormen ger människan förmågan att själv avgöra vad som är bra eller dåligt för henne. Människan vet inte att den efterlängtrade självständigheten hon längtar efter är av ondo. Ormen väcker möjligheten att sträcka existensen bortom Guds plan. Ett utökat liv intellektuellt samt möjligheter till mysterier som ligger bortom människans förmåga. Det är människans hybris som leder till hennes fall och separation från Gud. Adam och kvinnan lockas av att själva bli gudalika. De börjar sakta inse fördelarna med att själva få bestämma än att lyda under Gud. Deras ögon öppnas och de ser verkligen någonting nytt precis som ormen lovade. Men de blir inte gudalika. De lyckas inte införliva i sina liv det som Gud höll ifrån dem innan (von Rad, 1972, 89-91).

”Kvinnan som du har givit mig till att vara med mig, hon gav mig av trädet, så att jag åt”

Här skuldbelägger mannen Gud. Men också ett bevis på att bandet mellan mannen och kvinnan är förstört. Mannen förråder kvinnan. Synden de har orsakat har inte skapat ett förbund mellan dem gentemot Gud utan har splittrat dem istället. Även kvinnan skyller ifrån sig fast på ormen. Lagg märke till, skriver von Rad, att Gud inte riktar någon anklagelse mot ormen, som att författaren vill visa på att ansvaret återigen ligger hos människan. Mannens straff blir svårigheter och otillräcklighet i hans strävan till att få ihop livet. Ett liv han nu själv behöver forma (von Rad, 1972, 91-92).

”Med vedermöda skall du nära dig av den”

Mannens straff hamnade i hans essens i livet genom hans arbete. Straffet är inte på mannen själv utan genom honom. Den hamnar i mannens relation till jorden. Mannen var tagen från och skapad av jorden, grunden för hela hans existens. Nu finns istället en klyvnad mellan mannen och jorden (von Rad, 1972, 93-94).

”Kläder av skinn”

Här hänvisar Rad till en annan tradition/berättelse som möjligen kan ha införlivats in i berättelsen i efterhand. Rads tolkning blir dock, eftersom texten trots allt står med, att Gud accepterar människan trots att hon är ”fallen” och ger mannen och kvinnan kläder så de slipper skämmas (von Rad, 1972, 96-97).

”Livets träd”

Även här tänker Rad att berättelsen om Livets träd kan ha lagts till i efterhand och möjligen inte hör dit. En tolkning, nu när den ändå finns med, skriver von Rad, är att Livets träd är en välsignelse från

Gud gentemot människorna eftersom livet från och med nu innebär stort lidande för människan. Att skydda människorna från att leva för evigt blir därför en slags tröst och förmildrande av straffet att bli utvisad från Eden (von Rad, 1972, 97).

4.3 Bereishis Genesis, a New Translation with Commentary Anthologized from Talmudic, Midrashic and Rabbinic sources, 1986, Meir Zlotowitz

Denna dubbla volym är skriven av Rabbi Meir Zlotowitz under intensiva studier av klassiska och nyare kommentarer. Han dedikerar boken till sin mor som emigrerade till USA och som troget stöttade sin man när han studerade Torah. Hon höll troget fast vid sina rötter och var i sin essens en judisk matriark. Boken är en sammanställning av rabbinska kommentarer från dåtid till nutid (Zlotowitz, 1986, xiii). Rabbi Zlotowitz har inte använt någon officiell engelsk översättning, utan har gjort en egen översättning från hebreiskan.

Vilken sorts text det rör sig om och vad den vill förmedla

Myten handlar om Adams storhet innan hans fall och om hans synd efter fallet och vem han då blev. När Adam skapades var hans natur att enbart göra gott. Han var inte en blandning av gott och ont utan enbart god. Adam var den första patriarken. Vi besitter inte förmågan att förstå hans storhet innan fallet och heller inte varför han kunde begå denna synd. Efter att mannen Adam åt av frukten från kunskapens träd kom även ondskan in i Adam. Nu fick han den fria viljan att både göra gott och göra ont. Myten vill förklara varför vi dör och har lidande i världen och varför människan både kan välja gott och ont (Zlotowitz, 1986, 13-23).

”Var är du?”

Gud visste var de var och frågan var retorisk. Han hoppades att de skulle ångra sig och slippa straffa dem. Adam ber inte om förlåtelse utan istället skyller han allt på Gud och visar otacksamhet eftersom kvinnan, som Adam fått som gåva av Gud, är den som Adam ger skulden. Indirekt skyller han därmed på Gud (Zlotowitz, 1986, 123).

”Kunskapens träd”

Gud placerar det lockande trädet där för att testa människorna om de följer hans ord och är trogna honom. Straff uteblir så länge människorna är ångerfulla och inte skyller ifrån sig. Trädet representerar blandningen av ont och gott. Efter att Adam åt av frukten förändrades han. Nu var inte ondskan utanför honom längre, utan inne i honom. Innan fallet var Adam Guds redskap och hans

händer lydde enbart Guds vilja. Efter fallet styrs Adam även av lust och därför behöver han och kvinnan kläder att skylla sig med. Orsaken till att Adam begick synden kan ha varit för att vara Guds verktyg mitt i ondskan (Zlotowitz,1986, 19).

”Ormen”

En möjlig tolkning är att ormen var avundsjuk på Adam och ville själv gifta sig med Eva, Ormens drivkraft skulle således ha varit av sexuell natur, därav att ormen närmade sig Eva.(Zlotowitz, 1986, 135). En annan tolkning är att Ormen är Satan själv. Ormen gav kvinnan tvivel på Guds ord. Genom att plantera tvivel hos kvinnan om vad Gud menade lockade ormen/Satan henne till att själv fatta beslutet (Zlotowitz, 1986, 112-113). Ormen visste att kvinnor är mer lättövertalade och vet hur de ska övertala sina män, därför lockade ormen kvinnan och inte mannen (Zlotowitz,1986, 129).

”Adam”

Adam är huvudansvarig för synden och den som först fått förbudet av Gud. Adam var den första patriarken och skapades att vara Guds händer. Men så begick Adam synden och fick ondskan in i sig genom ätandet av äpplet. Adam lyssnade till kvinnan istället för att lyssna till Gud och detta var hans stora synd. Gud placerade två vägar för Adam, en väg som ledde till liv och den andra till död. Adam valde den senare. (Zlotowitz,1986, 13-23).

”Kvinnan”

Kvinnan är inte självständig utan en del av mannen i myten eftersom hon skapades från mannen. Efter utvisningen blir hon underordnad mannen som straff för att hon fick Adam att lyssna till henne istället för att lyssna till Gud. (Zlotowitz,1986, 126). Kvinnan är lättövertalad samt är bra på att övertala andra. (Zlotowitz,1986, 129).

”...hon gav mig av trädet, så att jag åt”

Orden visar på att kvinnan och mannen var väl medvetna om att det var en synd att äta frukten. Eva hade blivit inkluderad i förbudet eftersom hon var en del av mannen. Att hon fick Adam att äta av trädet var en större synd än att hon själv åt av trädet eftersom genom denna synd drev hon Adam ner i fallet (Zlotowitz,1986, 126).

”med smärta skall du föda dina barn”

Kvinnan är mer beroende av mannen än tvärtom. Kvinnan strävar alltid efter att mannen ska tycka om henne. Hennes straff blir därför att hon aldrig kan tillfredsställa sin egen njutning fullt ut. Ständigt kommer hon att i plåga föda barn. Hennes straff från Gud är därför öga för öga och tand

för tand. Kvinnan frestade mannen alltså blir straffet att vara underordnad mannen (Zlotowitz, 1986,131).

”Och mannen gav sin hustru namnet Eva”

Adam namnger Eva precis som han har namngett djuren. Han identifierar henne som kvinna. Hon får ett personligt namn *Chavah* (Eva). I Midrash kommentarer står det att ordet *Chavah* är en lek med ord då det liknar namnet *Chivya* (orm). Kvinnan gavs till honom för att vara hans rådgivare men hon gav råd likt en orm (Zlotowitz,1986, 135). *Chavah* är också en ordlek med ordet för levande; kvinnan ger liv. Rabbi Harav David Cohen menar att hennes originalnamn var *issa*, vilket betyder kvinna, innan fallet. Så inföll synden och nu fick hon istället namnet Modern till allt levande. Mother of all living. Adam kunde ha straffat henne för utvisningen från paradiset. Men det gjorde han inte. Istället får hon det mest underbaraste kallet en kvinna kan få, att skapa liv. Hon blev istället räddaren från död, garanten för människans fortsatta liv på jorden. Hon är inte bara den fysiska men också den spirituella och intellektuella vidmakthållaren av människans högre kall (Zlotowitz, 1986, 136).

”Kläder av skinn”

Även om de hade syndat var Guds kärlek till Adam och Eva så stor att han gjorde fina kläder åt dem (Zlotowitz, 1986, 136-137).

”...och öster om Edens Lustgård satte han keruberna och den ljungande svärdet att vakta vägen till Livets träd”

Kerubernas funktion av att vakta Livets Träd var främst för att hedra dess status. Vaktandet av Livets träd kan också betyda att bevara och skydda Livets Träd så människan kan hitta tillbaka till det eviga livet när vi dör (Zlotowitz, 1986, 140-141).

4.4 *The Torah, A Women’s Commentary*, 2008, (red.) Tamara Cohn Eskenazi och Andrea L. Weiss

Bokens startskott kom från en idé från kantorn Sarah Sager inom reformjudendomen. Sager önskade att det fanns en kvinnlig version av Torah som kunde återerövra den hebreiska Bibeln och som samlade hela den kvinnliga expertisen inom exegetikens reformjudendom. Boken riktar sig till kvinnor och män som studerar Torah med krav på hög akademisk kompetens och där det finns en hebreisk samt en engelsk del (Eskenazi, Weiss, 2008, xxv). Målet är att omskapa Torah, genomskåda det patriarkala perspektivet som så länge varit dominerande och lyfta fram

berättelserna på så sätt att även kvinnorna får ta plats (Eskenazi, Weiss, 2008, 30-31). Den bibelöversättning som har använts är den nya judiska bibelöversättningen från Jewish Publication Society, där författarna gjort en egen genusrevidering.

Vilken sorts berättelse handlar det om och vad vill den säga?

Myten är en etiologi som vill berätta varför en genomgod värld, skapad av en omsorgsfull Gud, trots allt är fylld med lidande och ojämlikhet. Berättelsen löser problemet genom att lägga ansvaret på människan. Människan är inte dömd av Gud. Det finns inget fall för människan. Gud förbannar heller inte människan. Istället gör berättelsen gällande att överträdelse, nämligen olydnad i detta fall, får konsekvenser. Ingenstans går det att läsa om någon såkallad "ursynd" hos människan. Det hebreiska ordet för synd nämns inte någonstans i berättelsen. Det står heller ingenstans om något fall för människan. Däremot står det klart att överträdelse i detta fall olydnad, får konsekvenser. Fyra relationer som utgör människans grund: land, djur, varandra och Gud får sig en rejäl törn men består trots allt. (Eskenazi, Weiss, 13-14.)

"kvinnan"

Kvinnan är inte manipulerad av ormen och heller inte lättövertalad. Efter att ha tänkt igenom noga väljer hon kunskapens och nyfikenhetens väg. Hon är den som ger kultur till människan ihop med ormen. När kvinnan tar frukten står Adam bredvid henne och är tyst och passiv och gör ingenting. Det är kvinnan som tar eget initiativ och äter av frukten. Det är kvinnan som nämner Gud i alla hennes tal. Mannen nämner inte Gud i sina dialoger en enda gång (Eskenazi, Weiss, 2008, 14). De som kritiserar kvinnan för att vilja vara gudalik och att detta skulle driva henne till att äta frukten har fel. Det är visdomen som driver henne vilket beskrivs i raden "det är gott, vackert att titta på samt en källa till vishet". Inget motiv tillskrivs mannen. Han bara tar frukten och äter. Längtan och behov efter kunskap, inte odödlighet, driver kvinnan och särskiljer denna berättelse från övriga skapelseberättelser under samma tid såsom Gilgamesh. Kvinnan tar första steget mot vad många tolkare menar är kunskapshöjande, "conscious raising". Om trädet har betydelsen av att veta allt, då kommer kvinnan med civilisation, inte död. Att hon ger frukten till mannen handlar också om att det var brukligt bland israeliska kvinnor att ge ut portioner av mat till alla i familjen. Ätandet är ett viktigt tema i denna berättelse (Eskenazi, Weiss, 2008, 15).

"Han skall råda över dig"

Denna rad ska inte läsas som den har gjorts i både judiska och kristna traditioner nämligen att ge män mandat att styra över kvinnor. Ordet "desire" (begär) är kontexten kring vilket ordet "rule"

används i versen. Det kan också betyda mannens ansvar för kvinnans sexualitet (Eskenazi, Weiss, 2008, 17).

”Kvinnan som du har ställt vid min sida”

Mannen skyller ifrån sig. Tar inte ansvar för sina handlingar vilket leder till alienation mellan mannen, kvinnan och Gud (Eskenazi, Weiss, 2008, s 16-17).

”Kunskapens Träd”

Nyfikenheten om förbjuden frukt och att söka sig till det okända, till mysterier, är ofta associerad med det kvinnliga i medelhavstraditioner. Trädet finns där för att det ska locka till olydnad. Det är det som gör storyn. Detta är av största vikt då nyfikenhet, sökandet av kunskap samt att testa gränser är att vara i sin essens människa och egenskaper som vi genomgående hittar hos våra hjältar och hjältinnor genom hela Genesis. Berättelsen visar på två möjliga tolkningar om Gud och kunskap: Gud kan vara den beskyddande föräldern som är tveksam till att exponera människan för hela den erfarenheten om vad livet innebär. Eller så är Gud beskyddaren av heliga ting och människan bör inte söka kunskap eller gå in i heliga områden där hon inte är välkommen eller har att göra (Eskenazi, Weiss, 2008, 13-14).

”Kläder av skinn”

Gud klär Adam och Eva i kläder av skinn. En omsorgsfull gest som betonar Guds fortsatta band med människorna.(Eskenazi, Weiss, 2008, 18).

”Ormen”

Ormens roll är eventuellt en polemik mot andra traditioner. Det var vanligt i omkringliggande kulturer att ormen, som representerade helande och visdom, dyrkades som en gud. Idag finns fortfarande den medicinska symbolen med två ormar sammanflätade med varandra. Det hebreiska ordet för listig är samma som det hebreiska ordet för naken. Lek med ord. Alla tre får betala för att inte ta ansvar för överträdelsen, men det är bara ormen som blir fördömd. Tydligt anser författaren att ormen är den som är farligast av de tre. Detta förbises ofta av tolkare som vill anklaga kvinnan som den som är farligast och orsaken till överträdelsen. (Eskenazi, Weiss, 2008, 14.16)

”Livets Träd”

Ingen kommentar.

5. Analys och jämförelse med Lyn Bechtels tes

Nedan görs en jämförelse mellan Lyn Bechtels tes och respektive bibelkommentar. Skillnader och likheter med Bechtel's tes undersöks samt vilka uttalade samt outtalade filter som färgar respektive bibelkommentar. Analysen avslutas med en diskussion kring ämnet och sammanfattning av undersökningen.

5.1 Komparativ analys av *Word Biblical Commentary Genesis 1-15, 1987, Gordon Wenham*

Likheter

Både Wenham och Bechtel uppmärksammar Adam och kvinnas barnsliga beteende, att de är "obrydda" och liknar barn i sitt sätt. De noterar också båda två hur Adam och kvinnan flyr undan ansvar, inte vill erkänna vad de gjort och skyller på andra. En annan likhet är när Wenham skriver att ordet som används för "pain in childbirth" snarare kan länkas till ordet trauma som har med Kunskapens träd att göra. Att kvinnan skall i trauma föda barn snarare än i smärta. En reflektion är att detta kastar ett annat ljus över "Guds straff" och en intressant koppling då trädet enligt Bechtel är just kopplat till en slags "traumatisk" övergång och mognadsprocess från barn till vuxenblivande. Kanske rör det sig inte om "Guds straff" utan att Jahvisten istället förmedlar att barnafödande är kunskap om livets motstridigheter.

Skillnader

För Wenham intar Adam en mer central roll i myten än vad kvinnan/Eva gör. Adam bär det större ansvaret och därför kommer hans straff sist och är längst. För Bechtel är både mannen och kvinnan huvudpersoner.

En annan avgörande skillnad gällande vad myten handlar om rör splittringstematiken; Enligt Wenham handlar det om en splittring mellan Gud och människor som tar vid. För Bechtel är detta avståndstagande från föräldern Gud ett led i den självständighetsprocess som börjar, ett friskhetstecken och någonting alltigenom positivt. Gud vill att barnen i sin egen takt ska upptäcka symbolerna i trädgården som ska leda dem till att bli självständiga individer.

Vidare understryker Wenham Guds domaregenskaper när han betonar att Gud "kallar på" Adam och Kvinnan i Gen 3:9 och att Gud därmed är en slags domare som "kallar människan". I Bibeln 2000 är översättningen "ropade på" medan i bibel från 1917 står det "kallade på". En reflektion är

att ”ropade på” ligger närmre Bechtels syn på Guds föräldraegenskaper, en förälder som ”ropar på” sina barn.

Enligt Wenham intar kvinnan en underordnad ställning redan i sin tillblivelse; hon är skapad från mannens revben till att vara mannens hjälpare och hon blir namngiven av mannen vid två tillfällen vilket tyder på hans auktoritet över henne. För Bechtel är mannen och kvinnan i myten jämställda. Vidare innebär Wenham's synsätt att Gud är likt en domare samt en Gud som straffar. För Bechtel framställs Gud i myten som en omvårdad förälder och straff finns inte med i bilden överhuvudtaget.

Filter

Wenham läser in ett syndafall i myten om Edens Lustgård; en synd har inträffat som leder till förödande konsekvenser för människan. Att läsa in ett syndafall är i denna uppsats att ha ett patriarkalt judekristet filter då syndafallstolkningen, ihop med kränkande och starkt nedsättande beskrivningar av kvinnan, inkom först under den hellenistiska tiden, alltså inte under 900 talet f Kr då myten troligen skrevs. Syndafallstolkningen överfördes sedan vidare till kyrkofäderna och in i den kristna tolkningen av myten för att kopplas ihop med Paulus ”Adam-Kristus polaritet” där syndafallstolkningen gjordes nödvändig för att den paulinskt kristna teologin skulle gå ihop.

Wenham utgår från att ormen står för en ond makt, en anti-gud symbol. Tron på en självständig ond makt växte fram under den babyloniska exilen under inflytande från zoroastrismen omkring 500-talet f. Kr och framåt. Synen på att ormen i myten skulle vara en symbol för just Satan utvecklades först under den hellenistiska eran, se rubrik 3.1. Om myten skrevs under 900-talet f.Kr är det inte troligt att Jahvisten avsåg att ormen stod för en egen ond makt. Att tolka ormen som symbol för ondskan har skapat en grogrund för mäns misogyna åsikter gentemot kvinnan genom århundraden då ormen och kvinnan i myten på Edens Lustgård är länkade till varandra i myten. Synen på ormen som Satan eller står för en anti-gud symbol är ett tidigt patriarkalt judiskt filter som följde med in bland kyrkofädernas tolkningar om myten och införlivades in i de kristna traditionella tolkningarna.

Ett patriarkalt judekristet filter kan även spåras när Wenham skriver att det är Jahvistens avsikt att visa på mannens auktoritet över kvinnan eftersom hon är skapad från mannens revben till att vara hans hjälpare samt det att Adam namnger kvinnan vid två tillfällen (Gen 2:23, Gen 3:20).

Enligt Wenham är det Adam och inte kvinnan som står i centrum; Adam bär det största ansvaret för synden och splittringen eftersom Gud hade riktat sig till honom personligen med förmaningen att inte äta från Kunskapens Träd. Att Wenham gör kvinnans roll underordnad passar väl in med ett

outtalat paulinskt-kristet tolkningsföreträdare; en annan man, Jesus Kristus, ska nämligen senare återställa ordningen (se rubrik 3.1). Wenham hänvisar även till kyrkofadern Irenius som läser in Gen 3:15 som den första messianska profetian. Motpolsförhållandet Adam-Kristus blir synligt. Ett paulinskt kristet filter kan skönjas.

När Wenham skriver i sina kommentarer att kvinnor ofta låter sig bli utnyttjade (sexuellt) av män och att det beror på kvinnors sexuella aptit, syns ett könsdiskriminerande filter där kvinnor beskrivs i största allmänhet som att de har lätt för att bli underkuvade och att det skulle bero på en så stark sexuell aptit som de underförstått inte kan styra över. Att beskriva kvinnor med en sexuell aptit som gör att de ofta försätter sig i förnedrande och undergivna situationer gentemot män är att ha, utifrån uppsatsens definiering, ett könsdiskriminerande filter.

Att tolka myten om Edens Lustgård som en "protohistoria" är troligtvis ett evangelikanskt bokstavstroende filter; för Wenham räcker det inte med att tolka myten som en etiologi utan söker även en slags historisk "sanning" bakom berättelsen. Det som står om myten måste i någon mening "ha hänt på riktigt". En evangelikansk bokstavstroende ingång.

Bechtel's tolkning har istället filtret av en psykologisk och feministisk ingång där myten enligt henne består av symboler som var till för att förstå livets olika processer från barndom till vuxenhet under den monarkiska eran i Israel (Bechtel, 1997, 117).

Ett psykologiskt och feministisk ingång till vad myten handlar om möter en bibelkommentar med ett patriarkalt judekristet, könsdiskriminerande, paulinskt-kristet samt möjligen evangelikanskt bokstavstroende filter.

5.2 Komparativ analys av *Genesis, A Commentary* 1972, Gerard von Rad

Likheter

Enligt von Rad beskriver Jahvisten ätandet av frukten utan värdering, som om att överträda Guds plan är något människan har naturligt i sig. Bechtel menar även hon att denna drift - att vara nyfiken och utvecklas - är frisk och naturlig. Båda delar således uppfattningen att nyfikenhet ligger naturligt hos människan. Båda noterar även det ansvarlösa beteendet hos Adam och kvinnan.

Skillnader

I von Rad's tolkning leder överträdelsen av Guds bud till splittring och syndafall, lockelsen att själv bli gudalik är hybris och leder till separation från Gud. Konsekvensen blir enligt von Rad ett straff

från Gud. Bechtel ser ingen splittring utan en övergång från ett stadium till ett annat. Från harmoni i barndomens lugna harmoniska värld till den hårda verkligheten utanför Eden.

I Bechtel's tolkning är i barnens nyfikenhet positiv. En naturlig drivkraft och ett friskhetstecken mot att bli självständiga individer, en sund övergång från barn till vuxen. För von Rad förmedlar myten att splittringen som skett är djuplodande, något fundamentalt och grundläggande har rubbats i människornas hela existens. Jorden, *adama* vilket Adam kommer från och är hans ursprung blir nu hans fiende. En splittring i människans fundament har skett. Nu får Adam slita med sin grundexistens. Temat i myten är just *adama/adam*.

Vidare är von Rad's tolkning att skam och rädsla är roten till vad som separerar människan från varandra och från Gud och att skammen är därmed kopplad till själva syndafallet. För Bechtel är skam ett viktigt tema i myten men på ett helt annat sätt. Skam är en viktig ingrediens i övergången från barn till vuxen. Skam som verktyg behövdes i grupporienterade samhällen när en ny medlem skulle lära sig att tyda koder och passa in i gruppen. Att känna skam är att bli medveten om vad omvärlden anser och visar på behovet av att passa in.

I von Rads bibelkommentarer är Gud straffande, människorna får sina utmätta straff. I Bechtel's tolkning kommer inga straff överhuvudtaget. Istället handlar det om en förklaring och en medvetenhet om en hård värld som väntar utanför full av motstridigheter och svårigheter men att livet alltid segrar.

En annan skillnad i tolkning är när Gud klär människorna. För von Rad handlar det om barmhärtighet. Gud är god mot människan trots hennes överträdelser. För Bechtel handlar det om en omvårdande förälder som tar hans om sina älskade barn inför det stora steget att klara sig själv ute i världen.

En sista skillnad är synen på Livets träd där von Rad menar att det kan ha lagts till i efterhand och möjligen inte hör dit. För Bechtel intar Livets träd en central plats i berättelsen. Livets träd står för barndomen, det eviga livet utan bekymmer. Detta stadiet i livet kan man aldrig återvända till som vuxen. Därav skyddas det av keruber med brinnande svärd.

Filter

För Gerard von Rad rör det sig om ett syndafall, en splittring mellan Gud och människan och att detta hände redan från början. Att berättelsen vill förklara varför vi har det som vi har det. Att roten till splittringen mellan människa och Gud, människa och människa och människan och jorden är rädsla och skam. Von Rad är liksom Wenham inne på syndafallstemat. Von Rad har därmed, enligt denna uppsats, ett patriarkalt judekristet filter genom sin syndafallstolkning (se rubrik 1.4 samt 3.1).

Von Rad skriver vidare att ”kvinnan öppnade dörren till de mörka krafterna ”och att hon lockade mannen till mörkret. Slutsatsen blir av ett sådant påstående att kvinnan får en koppling till något destruktivt. Detta synsätt är ett patriarkalt judekristet filter där kvinnan pekats ut som lockerska och förledare till något destruktivt.

5.3 Komparativ analys av *Bereshis Genesis*, 1989, Meir Zlotowitz

Likheter

Både Zlotowitz bibelkommentarer samt Bechtel lyfter fram hur människorna skyller på någon annan och därmed inte tar ansvar för sina handlingar. Båda skriver även hur Gud medvetet har placerat Kunskapens Träd mitt i trädgården och avsikten är att människorna ska lockas av trädet. Enligt Zlotowitz är Adam den första patriarken. Han skapades alltigenom god. Efter fallet kom även ondskan in i honom. Myten vill förklara varför döden uppkommit och uppkomsten till människans fria vilja. Kanske skapades Adam för att vara Guds verktyg mitt i ondskan. Bechtel´s syn på myten är också på ett sätt att ”ondskan” kom in i människan fast snarare medvetenheten om att människan bär på gott och ont. Människans medvetenhet väcks till liv.

Skillnader

Zlotovitz kommentarer lyfter fram kvinnans namngivande som ett tecken på hennes fysiska samt spirituella och intellektuella vidmakthållaren av människans högre kall. En reflektion är att kvinnan tolkas som en förmedlare mellan den himmelska och den jordiska världen. Från att bara ha varit en del av mannen går kvinnan vidare till att få en stor och avgörande roll för människans högre kall. Enligt Bechtel handlar myten om att vara barn till att bli vuxen. Kvinnans roll blir efter utvisandet att vara förälder och skapa liv, mannens roll blir att vara förälder och införskaffa maten från jorden.

En annan skillnad är synen på relationen mellan Adam och kvinnan i myten. I Zlotowitz kommentarer är Adam huvudpersonen. Kvinnan är ingen egen självständig individ utan endast en del av mannen. Hon tillhör mannen. Enligt Bechtel är både mannen och kvinnan huvudpersoner och både kvinnan och mannen självständiga individer.

Filter

Det finns ett outtalat patriarkalt judiskt filter hos Zlotowitz. Detta avspeglar sig bland annat i synen på kvinnan som endast en del av mannen. Förmodligen, enligt egen reflektion, kommer denna syn från föreställningen om att mannen skapades först och sedan ”föddes” kvinnan ur mannens kropp och därför var endast ”en del” av honom. Som tidigare nämnts finns inom forskningen idag en enad

syn på hur ordet Adam bör tolkas. Att i skapandet av Adam avsågs ordet "människa" och inte "man". När kvinnan skapas används det könsbestämmande ordet för kvinna *ishah* och *ish* för man och Adam får ett kön för första gången. Således skapas mannen och kvinnan samtidigt (se rubrik 3.2). Eftersom kvinnan endast är en del av mannen i myten innebär det att för Zlotowitz att mannen är mytens huvudperson och bär det största ansvaret för brottet gentemot Gud. Kvinnans största brott var att ha lockat Adam ner i synden. Att kvinnan därmed står under mannen i könsmaktsordning är att ha ett patriarkalt judiskt filter. Att tolka myten som ett syndafall vilket Zlotowitz gör är också i denna uppsats ett patriarkalt judiskt filter (se rubrik 1.4 samt 3.1)

Zlotowitz lyfter fram en möjlig tolkning av ormen såsom "Satan". Att ormen skulle symbolisera Satan när myten skrevs anser nutida forskare inte stämmer (se rubrik 3.1) Kvinnan i myten är nära sammankopplad med ormen och Zlotowitz tillskriver Eva negativa egenskaper som att hon ger "råd likt en orm" och "är bra på att övertala" och därför närmar sig ormen henne och inte Adam. Att tolka ormen som Satan och att koppla ihop kvinnan med denna "Satan" är att ha ett patriarkalt judiskt filter. (se rubrik 1.4 och 3.1).

Zlotowitz visar även på ett könsdiskriminerande filter då han i generella termer i sina kommentarer beskriver kvinnor som lättövertalade samt är bra på att övertala män.

Ett psykologiskt och feministiskt judiskt filter möter ett patriarkalt judiskt och könsdiskriminerande filter.

5.4 Komparativ analys *The Torah, A Women's Commentary*, 2008, (red.) Tamara Cohn Eskenazi och Andrea L. Weiss

Likheter

Att det inte rör sig om någon ursynd eller om ett syndafall överensstämmer med Bechels syn. Eskenazi/Weiss och Bechtel skriver allihop från ett feministiskt och judiskt perspektiv. Inom den judiska traditionen är syndafallstanken inte nödvändig för att teologin ska gå ihop. Men kopplingen till ett syndafall startades redan under 200 t f kr under den hellenistiska perioden bland annat den judiske lärde mannen Ben Sira, se rubrik 3.1.

Fler sammanhållande beröringspunkter mellan Eskenazi/Weiss och Bechtel's analys är det positiva förhållningssättet till kvinnans ätande av frukten. Enligt Eskenazi/Weiss väljer kvinnan kunskapens och nyfikenhetens väg efter noga övervägande. Hon är den som ger kultur till människan ihop med ormen. Det är alltså visdomen och inte viljan att vara gudalik som driver henne att smaka av

frukten. För Bechtel är det den naturliga driften av nyfikenhet som driver kvinnan/barnet till att äta av frukten. Båda skriver utifrån ett feministiskt perspektiv där deras syn på myten kontrasterar mot judekristna traditionella patriarkala synsätt.

Eskenazi och Weiss beskriver Gud som en beskyddande förälder eller beskyddare av heliga ting. Synen på Gud som en beskyddande förälder stämmer de överens med hur Bechtel ser på Gud.

Att Kunskapens träd är medvetet placerat i mitten av trädgården av Gud för att locka till sig Adam och kvinnan är de överens om. Alla tre anser därför att det är meningen att människorna ska lockas att söka kunskap och att utvecklas samt att det är någonting positivt och naturligt för människan.

Synen på ormen som symbol för helande, visdom samt för smarthet är Bechtel och Eskenazi/Weiss överens om samt att ordet för cunning är samma som för naken och att det är en lek med ord. För Bechtel står ormen dock även för mognadsprocessen hos människan. Att hon ska lockas att söka kunskap och bli medveten om livets motstridigheter.

Skillnader

Eskenazi/Weiss beskriver mannen i negativa ordalag såsom löjlig och passiv i denna berättelse. Bechtel gör det inte utan har perspektivet att Adam och kvinnan varken är bättre eller sämre gentemot varann utan helt jämställda, de är barn på lika villkor.

Eskenazi/Weiss menar att det handlar om en förbjuden överträdelse som får konsekvenser. Relationerna som utgör människans grund får sig en törn men består trots allt. Någonting negativt har således skett som människan själv är att skylla. Här skiljer sig Eskenazi och Weiss på ett grundläggande sätt från Bechels tolkning. Det finns ingenting negativt i Bechel's syn på vad som hände i Edens Lustgård och utvisandet därifrån. Allt är en naturlig process från barn till vuxenblivande.

Eskenazi och Weiss tolkning är att Gud anser att ormen är den som är farligast av de tre. Därför är det enbart ormen som blir förbannad av Gud, inte människorna. För Bechtel är ormen istället nyckeln, något alltigenom positivt. En reflektion är att Eskenazi och Weiss vill troligtvis visa på att tolkningen av kvinnan som "farlig" är könsdiskriminerande och att fokuset på vem som är farlig borde ligga på ormen istället.

Eskenazi och Weiss skriver ingenting om Livets Träd.

Filter

Eskenazi och Weiss har i *The Torah A Women's Commentary* ett uttalat feministiskt filter som redovisas för och förklaras tydligt i inledningen. Kommentaren fokuserar särskilt på kvinnans roll och status och kvinnans funktion i myten. Mannen reduceras till en passiv och närmast patetisk figur. Kvinnan lyfts istället fram som huvudpersonen i myten och mannen blir till en passiv iakttagare av skeendet. Kvinnan i myten innehar större betydelse än mannen. Ett feministiskt filter är tydligt och mannen i myten reduceras till en närmast patetisk figur.

Ett judiskt feministiskt filter möter här ett judiskt feministiskt samt psykologiskt filter. Den judiska ingången hos Bechtel är inte synlig som filter i hennes analys. Dock kan man kanske säga att hennes totala avsaknad av syndafallsingången är från ett judiskt perspektiv.

6. Avslutande sammanfattning och slutreflektion

6.1 Sammanfattning av jämförelserna

Det som framkommer av denna receptionshistoriska komparativa analys är sammanfattningsvis att exegeterna som undersöks bär på uttalade filter vilka färgar deras bibelkommentarer;

Wenham's syndafallstolkning, att kvinnan tolkas som underställd mannen samt att tolka ormen som en antigud (Satan) vittnar om ett patriarkalt judekristet filter. När Wenham dessutom tillskriver egenskaper hos kvinnor på ett generellt plan såsom "drivna av sexuella begär och därmed ofta underkastar sig en mans orimliga (sexuella) krav" vittnar detta om ett könsdiskriminerande filter.

Wenhams något bokstavstroende ingång, nämligen att myten är "protohistoria" och därmed "på något sätt har hänt på riktigt" vittnar även det om ytterligare ett möjligt bokstavstroende evangelikanskt filter, även om Wenham menar att budskapet om myten även ska tolkas symboliskt.

Fortsättningsvis går det att läsa in ett patriarkalt judekristet filter hos von Rad då han ser på myten utifrån att en splittring eller ett fall för människan har skett. Att tolka myten som ett syndafall är utifrån uppsatsens feministiska perspektiv att ha ett patriarkalt judekristet filter.

Ett patriarkalt judekristet filter kan även skönjas då von Rad skriver att kvinnan är den "som har lockat ner mannen till de mörka krafterna".

En notering är att både Wenham och von Rad använder sig genomgående av engelskans "man" istället för ordet "humans" där ordet Adam avser betydelsen människa. I *The Torah A Women's*

Commentary står det i den engelska översättningen av den hebreiska texten konsekvent ordet ”humans” för människa.

Zlotowitz sammanfattning av de rabbinska kommentarerna vittnar om ett judiskt patriarkalt filter där mannen skapades först, sedan kvinnan. Kvinnan skapades från mannen och därför är hon endast en del av honom i myten och ingen självständig person. Kvinnan beskrivs som ”lättövertalad” och bra på att ”övertala andra”. Kvinnan blir dessutom ”rättvist straffad av Gud” eftersom hon har förlätt mannen ner i ”syndafallet”. Dessa tolkningar tyder även de om ett patriarkalt judiskt filter. När kvinnan dessutom beskrivs i allmänna termer som någon som är ”lättövertalad” och bra på att ”övertala andra” tyder detta på att exegeten bär på ett könsdiskriminerande filter (se 1.4).

Eskenazi och Weiss har ett uttalat feministiskt filter där fokuset är på kvinnan. Mannen beskrivs om möjligt nedlåtande; en passiv figur som bara står vid sidan av och gör som han blir tillsagd. Ett uttalat feministiskt filter där kvinnans position i myten höjs på bekostnad av mannens.

Bechtel’s syn på myten vittnar om ett psykologisk ingång. Denna ingång är inte uttalad. Bechtel’s psykologiska filter hade jag önskat kunde varit mer uttalat i hennes inledning till hennes kapitel i boken *A Feminist Companion to Genesis*.

Vad har alla kommentarerna gemensamt med Bechtel’s tes?

Det som alla fyra bibelkommentarerna har gemensamt i sina tolkningar ihop med Bechtel är att människorna uppvisar ett omoget beteende där de skyller på varandra och flyr ansvar, Gud uppvisar föräldraegenskaper såsom beskyddande/besörjande samt att trädet är medvetet placerat av Gud för ett syfte.

Vilken är den största skillnaden gentemot Bechtel’s tes?

Den stora skillnaden är hur man ser på myten på ett grundläggande plan. Alla fyra kommentarerna ser i olika grader splittring/ syndafallstemat som avgörande för vad myten handlar om. Ett brott, en splittring har skett vilket leder till straff/konsekvenser. För Bechtel handlar myten istället om något alltigenom positivt. En naturlig övergång från barn till vuxenstadiet. Från en skyddad barndom i Edens Lustgård till en hård verklighet utanför som kräver eget ansvar och medvetenhet om livets komplexitet.

När syndafalls/splittringstemat är i fokus är inte Livets träd av större vikt. Den fyller då ingen direkt funktion. För Bechtels tolkning är Livets träd av största vikt. Det är motsatsen till Kunskapens träd. Det står för livet i Eden. Det eviga livet, barndomens stadium dit ingen vuxen kan, får eller bör återvända till.

Synen på Gud

En skillnad ur ett genusperspektiv är synen på hur Gud tolkas i myten. För männen von Rad, Zlotowitz och Wenham är Gud bland annat straffande och agerar som en domare. För de kvinnliga exegeterna inklusive Bechtel beskrivs och tolkas Gud istället omvårdande och omhändertagande.

6.2 Slutreflektion

Det är tydligt att berättelsen om Edens Lustgård och utvisandet därifrån har tolkats olika genom historien och så även idag. Varje epok, religion, genus och kultur bär på olika filter som läsaren filtrerar sig igenom. Innan den hellenistiska tiden tolkades myten på ett sätt. Efter 300-talet f.Kr ändrades synen på kvinnan, ormen och syftet med myten. De förminskande och nedsättande tolkningarna om kvinnan infördes. Satan kom in i föreställningsvärlden.

Under det första århundradet e.Kr inkom det kristna Adam-Kristus perspektivet på myten genom Paulus. Adam införde synden och döden och Jesus tar på sig människans så kallade ursynd och för människan tillbaka till det eviga livet genom tron på Jesus som Kristus. Motpols förhållandet Adam-Kristus bidrog även med, utifrån egen reflektion, att mannen i myten fick tolkningsföreträde på bekostnad av kvinnans roll och position gentemot mannen.

Det som Bechtel gör är att våga se myten från ett annat perspektiv och lyfter fram andra symboler i myten som tidigare har förbisetts. Tänk om ormen inte är ond utan är står för livets motstridigheter? Tänk om ormen har rätt? Tänk om berättelsen talar om något positivt och som inte handlar om en ursynd eller om ett syndafall? Tänk om inget syndafall eller brott behöver sonas för eller återställas? Att läsa in ett syndafall, att se ormen som Satan och kvinnans koppling till Satan och att hon var den som öppnade dörren till ”de mörka krafterna”; dessa traditionella patriarkala och unkna religiösa filter har lett till att misogynia kvinnosyner har fått fritt spelrum. För att en ny teologi ska komma fram som betonar kvinnans och mannens jämställdhet, en cirkulär syn på myten där den inte behöver nödvändigtvis leda fram till något resultat befriad från syndafall, ursynd, straff och plåga är viktigt för en ljusare framtid inom teologin. Tänk om Paulus hade läst in myten som ett naturligt vuxenblivande istället för ett syndafall, hur hade kristendomens utveckling sett ut? Värt att tänka på.

8. Källor och litteraturförteckning

Bibel 2000. 2004. Stockholm: Verbum Förlag

Bibeln eller Den heliga skrift 1917. 1965. Stockholm: Svenska Kyrkans Diakonistyrelses Bokförlag

The Holy Bible, Revised Standard Version. 1952. Second Edition. Nashville: Thomas Nelson Inc.

Brechel, Lyn. 1997. "Rethinking the Interpretation of Genesis 2.4B-3.24" i Brenner, Athlaya. *A Feminist Companion to Genesis*. 2 uppl. Sheffield: Sheffield Academic Press. 77-117.

Brenner, Athalya. 1997. "Introduction" i Brenner, Athlaya. *A Feminist Companion to Genesis*. 2 uppl. Sheffield: Sheffield Academic Press. 13-21.

Eskenazi, Tamara Cohn; L. Weiss, Andrea. 2008. *The Torah, A Women's Commentary*. New York: Women of Reform Judaism Publishing.

Hidal, Sten. 1996. *Nästan till en Gud. Människobild och Människosyn i Gamla Testamentet*. Stockholm: Verbum förlag.

Korsak, Mary Phil. 1997. "Genesis: A New Look" i Brenner, Athlaya. *A Feminist Companion to Genesis*. 2 uppl. Sheffield: Sheffield Academic Press, 39-52.

Meyers, Carol. 1988. *Discovering Eve, Ancient Israelite Women in Context*. New York: Oxford University Press Inc.

Meyers, Carol. 1997. "Gender Roles and Genesis 3:16 Revisited" i Brenner, Athlaya. *A Feminist Companion to Genesis*. 2 uppl. Sheffield: Sheffield Academic Press. 118-145

von Rad, Gerard. 1972. *Genesis a commentary*, London: 2 uppl. SCM Press Ltd

Wenham, Gordon J. 1987. *Word Biblical Commentary, Genesis 1 – 15, volym 1*. Michigan: Zondervan, HarperCollinsChristian Publishing.

Zlotowitz, Meir. 1986. *Bereishis Genesis, A new translation with commentary anthologized from Talmudic, Midrashic and Rabbinic sources*. 2 uppl. New York: Mesorah Publications